

Sprawozdanie z ogólnopolskiej konferencji „W drodze do Syrakuz... Powołanie filozofii a pokusa politycznego aktywizmu”

(Kraków, 28–29 maja 2021)

W dniach 28–29 maja 2021 roku w formie zdalnej odbyła się — przekładana ze względu na sytuację pandemiczną panującą w kraju — ogólnopolska konferencja naukowa „W drodze do Syrakuz... Powołanie filozofii a pokusa politycznego aktywizmu”, stanowiąca kontynuację owocnej współpracy Katedry Filozofii Społecznej Instytutu Filozofii i Socjologii Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie (dr hab. Paweł Kłoczowski, prof. UP, dr hab. Katarzyna Haremska, prof. UP, mgr Tomasz Borycki) oraz Zakładu Filozofii Polskiej Instytutu Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego (dr hab. Steffen Huber, prof. UJ, dr hab. Piotr Bartula, prof. UJ)¹.

Tematyka konferencji wynikała z silnego (szczególnie ostatnimi czasy) przeświadczenia, że nie ma przestrzeni wolnej od polityki. Również do filozofa zamkniętego w twierdzy swoich myśli może — jak to ujęto w materiałach poprzedzających zjazd — „w każdym momencie zawitać przedstawiciel państwa”. Tak postawiony problem dał asumpt do szerszego spojrzenia na samą filozofię polityki jako na dualną subdyscyplinę filozoficzną, rozpiętą pomiędzy *vita contemplativa* a *vita activa* — pragnieniem bezinteresownego poznania a pokusą realnej sprawczości w sferze publicznej. Uczestnicy konferencji podjęli ten temat, rozważając go w wymiarze zarówno historycznym (przede wszystkim w trakcie sesji naukowych), jak również dotyczącym aktualnych wydarzeń politycznych (w trakcie dwóch debat).

Konferencję otworzył kierownik Zakładu Filozofii Polskiej Instytutu Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego dr hab. Steffen Huber, prof. UJ. W swym

¹ Pierwszą z cyklu ogólnopolskich konferencji pod wspólnym patronatem obu instytucji była „Polska myśl liberalna — tradycja i współczesność”, trwająca w dniach 19–20 maja 2017 roku, z której sprawozdanie zostało opublikowane na łamach czasopisma *Argument: Biannual Philosophical Journal*, 8(1/2018), 227–230. Dostęp: <https://argument.up.krakow.pl/article/view/6806/6334> (30.04.2022).

słowem wstępnym odniósł się do rzeczonego dualizmu filozofii politycznej, przywołując figury Aten i Syrakuz, z których te pierwsze kuszą iluzją niezależności, a drugie — iluzją władzy. Odwołując się do powyższej alegorii, zwrócił uwagę na problem ingerencji urzędników z Syrakuz w życie parających się uprawianiem ludzkich umysłów mieszkańców Aten. Wskazał tym samym na problem politycznego interwencjonizmu w życie uniwersyteckie.

Po krótkim przedstawieniu programu konferencji dr hab. Steffen Huber, prof. UJ, otworzył pierwszą sesję zatytułowaną *Filozofia a polityka*. W rozpoczynającym ją referacie pt. „*Zaden sluga ne može dwóm panom služiti*”: o miejscu filozofii w życiu społecznym dr hab. Urszula Zbrzeźniak (Uniwersytet Warszawski) podjęła problem wzajemnego stosunku filozofii do polityki, a w szczególności miejsca uniwersytetu w sferze publicznej. Odwołując się do myśli Hannah Arendt oraz Michaela Foucaulta, prelegentka zarysowała topografię zachodniego społeczeństwa, w którym zarówno polityka, jak i filozofia dążą do autonomizacji własnego miejsca w życiu społecznym. Podkreśliła przy tym krytyczną rolę filozofii w odniesieniu do polityki. W ramach tej funkcji filozofii, jak zauważyła referentka, cytując Karla Jaspersa, kluczowa jest misja uniwersytetu. Z kolei dr hab. Dariusz Juruś, prof. UJ (Uniwersytet Jagielloński), w wystąpieniu *W drodze do Syrakuz i z powrotem* odniósł się do postaci czterech filozofów: Sokratesa, Platona, Arystotelesa i Epikura, podkreślając odpowiadające im typy postaw w odniesieniu do polityki: krytyk-*idiotes*, wizjoner-reformator, teoretyk-wychowawca oraz mędrzec-*outsider*. Przytaczając liczne wypowiedzi starożytnych myślicieli, konfrontował je ze współczesnymi postawami wobec polityki. Zdaniem prelegenta postawą właściwą dla myśliciela jest postawa Arystotelesa. Jako trzeci wystąpił dr hab. Jacek Breczko (Uniwersytet Medyczny w Białymstoku), który w referacie *Kontratak Sparty. Rozterki liberalnego platonika* wykorzystał historyczny przykład wojny peloponeskiej do nakreślenia sytuacji międzynarodowej w XXI wieku. Tytułowy kontratak realizuje się zdaniem prelegenta zarówno w sferze zewnętrznej (militarny konflikt Wschód–Zachód), jak również wewnętrznej (atak na liberalną demokrację w polityce wewnętrznej).

W czasie drugiej sesji (pod tym samym przewodnictwem), której temat brzmiał *Filozofowie wobec państwa*, zaprezentowano trzy referaty. Dr hab. Nina Gładziuk, prof. ISP PAN (Polska Akademia Nauk), w wystąpieniu *Consigliere Machiavelli: czy możliwe jest doradzanie księciu?* zastanawiała się nad możliwością wykorzystania rozległej, teoretycznej wiedzy do praktycznych, politycznych celów. Jak zauważyła, podążając tropem Niccolò Machiavellego, głównymi przeszkodami skutecznego doradztwa politycznego są jego niepewny wynik (u filozofa reprezentowany symbolem Fortuny) oraz kategorialna różnica między pozostawianiem przez *consigliere* w sferze władzy sądenia a zdolnością do działania (egzekucji) charakterystyczną dla władcy. Na drugim biegunie zaangażowania w sprawy publiczne pozostawał bohater kolejnego referatu,

„*Próby*” de Montaigne’a, czyli *apologia życia prywatnego*, zaprezentowanego przez dra hab. Andrzeja Waśkiewicza, prof. UW (Uniwersytet Warszawski). Przedstawiając szeroką panoramę biograficzną Michela de Montaigne’a i kontekst historyczno-polityczny, prelegent wskazywał na przedkładanie przez filozofa swobody osobistej nad wszelkie formy działalności publicznej. W ostatnim w tej sesji wystąpieniu pt. *Rozczarowanie czy rozpacz? Studium podwójne rozpadu rewolucyjnej wiary* dr hab. Michał Bohun, prof. UJ (Uniwersytet Jagielloński), argumentował, że dochodzi do swoistego sprzężenia zwrotnego pomiędzy namysłem filozoficznym a aktywizmem politycznym. Przywołując postaci dwóch anarchistów: Michała Bakunina oraz Piotra Kropotkina, wskazywał na konieczność radykalnego skorygowania przez nich ich własnych poglądów pod wpływem przykrej konfrontacji pierwotnych planów z rzeczywistością.

Zwienieniem dwóch pierwszych sesji naukowych była debata *W drodze do Syrakuz...* dotycząca społecznej i politycznej odpowiedzialności intelektualistów. W dwóch czterdziestopięciominutowych blokach tematycznych dyskutowali prof. dr hab. Janina Filek (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie), prof. dr hab. Janusz A. Majcherek (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie) oraz prof. dr hab. Zbigniew Stawrowski (Instytutu Myśli Józefa Tischnera w Krakowie), którzy odpowiadali na pytania sformułowane przez pomysłodawczynię i organizatorkę tego panelu dr hab. Katarzynę Haremską, prof. UP.

Po debacie miały miejsce dwie kolejne sesje naukowe. Pierwszej — zatytułowanej *Prawda i władza* — przewodniczyła dr hab. Nina Gładziuk, prof. ISP PAN. W referacie *Filozofia politycznie zaangażowana. Przypadek populizmu* dr hab. Agnieszka Nogal, prof. UW (Uniwersytet Warszawski), odniosła się do wzrastającej w obecnych czasach roli populizmu w praktycznej polityce. Prelegentka zwróciła uwagę, że w pewnym zakresie to zjawisko polityczne może działać ożywczo dla wszelkiego namysłu politycznego, gdyż urealnienia jego elitarystyczny charakter. Następnie dr hab. Leszek Augustyn, prof. UJ (Uniwersytet Jagielloński), analizował *Rozum polityczny Raskolnikowa (Józef Tischner i Fiodor Dostojewski)*. Referat skupiał się na problematyce wyrastającej na przecięciu prawdy i kłamstwa, a w szczególności na ich politycznym wykorzystaniu, czyli relacji prawdy do władzy i władzy do prawdy. Sesję trzecią zakończył dr hab. Paweł Kłoczowski, prof. UP (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie), który w wystąpieniu pt. *Nieudana próba oswojenia „wielkiej bestii” — populistyczne wykolejenie konserwatyzmu* odniósł się do figury społeczeństwa jako „wielkiej bestii” z IX księgi *Państwa* Platona. Prelegent następnie skrytykował próby „okiełznania owej bestii” przez polityków mieniących się konserwatystami za pomocą populistycznych środków, które jego zdaniem nie przystają do prezentowanych przez nich celów politycznych.

Ostatnia sesja pierwszego dnia konferencji pt. *Pedagogika i etyka a polityka* została poprowadzona przez dra hab. Jacka Breczkę. Pierwszy z dwóch referatów zatytułowany *Filozof edukacji w (podwójnej) roli: zaangażowanego społecznici*

badacza edukacji przedstawiła dr hab. Katarzyna Wrońska, prof. UJ (Uniwersytet Jagielloński). Prelegentka zwróciła uwagę na wpływ czynnika instytucjonalnego (politycznego, religijnego, ekonomicznego) na filozofię edukacji. Pierwszy dzień konferencji zamknął dr hab. Paweł Kaczorowski, prof. UKSW (Uniwersytet im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie), wystąpieniem *Aksjologia działań podmiotów zbiorowych*. Powrócił on do figury Księcia i konfrontacji władzy z wiedzą, która dostarcza rządzącemu środków poznania (również w sferze aksjologicznej).

Drugi dzień konferencji poświęcony został wystąpieniom młodych pracowników naukowych w dwuczęściowej sesji *Intelektualiści — dylematy politycznego zaangażowania* pod przewodnictwem dra hab. Pawła Kłoczowskiego, prof. UP. W wystąpieniu pt. *Oskarżam! Zachodni intelektualiści oczami Thomasa Molnara* dr Anna Szklarska (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie) analizowała najważniejsze tezy książki tego filozofa polityki pt. *Upadek intelektualistów*. Z kolei dr Igor Czernecki (Fundacja EFC) przedstawił referat zatytułowany *Szlachetne kłamstwo Tocqueville'a*, w którym rozwinął tezę Alexisa de Tocqueville'a, że religia i demokracja mogą współżyć, by wspomóc obywateli w budowaniu wolnego państwa. Następnie mgr Anna Czepiel (Uniwersytet Jagielloński) w referacie *Kallikles i symetryzm. Polaryzacja polityczna jako ujarzmianie sprawiedliwego z natury* wykorzystwała postać z Platońskiego *Gorgiasza* do przeanalizowania współczesnego zjawiska symetryzmu politycznego. Sesję zakończył mgr Tomasz Borycki (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie / Uniwersytet Jagielloński), który w wystąpieniu *Urok Syrakuz? O metaforycznych ujęciach politycznego zaangażowania filozofów* zwrócił uwagę na permanentne napięcie między *vita contemplativa* a *vita activa* w perspektywie metaforycznego antagonizmu *góry i dołu*.

Ostatnim punktem konferencji była debata *Czy powrót jest możliwy?*. Uczestniczący w panelu prof. dr hab. Adam Chmielewski (Uniwersytet Wrocławski), Jan Maria Rokita, prof. dr hab. Andrzej Szahaj (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu) oraz Henryk Woźniakowski dyskutowali na temat możliwości rezygnacji z zaangażowania politycznego. Debatę moderował dr hab. Piotr Bartuła, prof. UJ, a jej zapis opublikowano w niniejszym tomie *Argument: Biannual Philosophical Journal*.

Zarówno treść referatów, jak również przebieg debat wywołały szeroki odzew wśród zgromadzonych uczestników konferencji. Dyskusje wokół omawianych zagadnień były niekiedy bardzo żywiołowe, często polemiczne i prowadziły do zaskakujących wniosków.

Obrady zamknął dr hab. Paweł Kłoczowski, prof. UP, który w imieniu organizatorów podziękował prelegentom, dyskusjantom oraz uczestnikom konferencji i publiczności za aktywny udział w dyskusjach.

Konferencja *W drodze do Syrakuz... Powołanie filozofii a pokusa politycznego aktywizmu* na nowo otworzyła platformę do wymiany poglądów i była okazją

do odnowienia więzi naukowych oraz społecznych, osłabionych nieco za sprawą sytuacji pandemicznej.

Dodatkowe materiały oraz fotorelacja z obrad są dostępne na stronie internetowej konferencji: <https://sites.google.com/view/w-drodze-do-syrakuz>.

*Opracował Tomasz BORYCKI**

* Mgr, magistrant Katedry Prawa Międzynarodowego Publicznego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. E-mail: tomasz.tomasz@poczta.onet.pl.

